

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Vəzifəli Şəxsinin Səlahiyyətləri Və Onların Həyata Keçirilmə Formaları

Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Görevli Şahsının Yetkileri Ve Bu Yetkilerin Uygulanma Şekilleri

Competences of The Highest Official of Nakhchivan Autonomous Republic and Their Realization Forms

Mikayil V. YUSİFOV

Konsolos, Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi, mv Yusufov@gmail.com, Azərbaycan

Mustafa Latif EMEK

Direktor, İKSAD, mustafalatifemek@gmail.com, Turkey

XÜLASƏ

Məqalədə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali vəzifəli şəxsinin konstitusiyə-hüquqi statusunun vacib elementlərindən biri kimi onun səlahiyyətləri təhlil edilir və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasında təsbit olunmuş həmin səlahiyyətlərin Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun olaraq həyata keçirilməsi üsulları, həyata keçirilərkən meydana çıxan problemlər araşdırılır. Aparılmış təhlillərin yekunu olaraq sözü gedən səlahiyyətlərin təkmilləşdirilməsi, onların həyata keçirilməsi zamanı meydana çıxan problemlərin aradan qaldırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikasının qanunlarına müvafiq düzəlişlərin edilməsi və Ali vəzifəli şəxsin zəruri səlahiyyətlərlə təmin olunması təklif olunur.

Məqalə ali təhsil müəssisələrinin tələbələri, müəllimləri, konstitusiyə hüququnun aktual problemlərindən olan unitar dövlətin tərkibində muxtar dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsi məsələləri üzərində çalışan tədqiqatçılar üçün faydalı ola bilər.

Açar sözlər: Azərbaycan Respublikası, Naxçıvan Muxtar Respublikası, Ali vəzifəli şəxs, Ali Məclis, dövlət, hakimiyyət, konstitusiyə, qanun, səlahiyyət.

ÖZ

Bu çalışmada Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek görevli şahsının (Ali Meclis başkanının) anayasal hukuki statüsünün önemli unsurlarından olan yetkileri incelenir ve Naxçıvan Özerk Cumhuriyetinin Anayasası ile belirlenmiş bu yetkilerinin Azərbaycan Cumhuriyetinin yasalarına uyğun bir şekilde uygulanması yolları, uygulanırken ortaya çıkan sorunlar araştırılır. Yapılmış incelemeler sonucunda sözkonusu yetkilerin geliştirilmesi, bu yetkiler uygulandığında ortaya çıkan sorunların ortadan kaldırılması amacıyla Azərbaycan Cumhuriyetinin kanunlarına uygun hale getirilmesi ve Ali vazifeli şahsa diğer zaruri yetkilerin verilmesi öneriliyor. Çalışma üniversite öğrencileri, akademisyenler, anayasa hukukunun güncel problemlerinden olan üniter devlet içinde özerk devlete ait hâkimiyetin gerçekleştirilmesi alanında çalışan araştırmacılar için faydalı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Azərbaycan Cumhuriyeti, Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti, Ali vazifeli şahıs, Ali Meclis, devlet, hakimiyyət, anayasa, kanun, yetki.

ABSTRACT

The purpose of this research is to investigate whether the perceptions of authentic leadership have an effect on In this article competences of The highest official of Nakhchivan Autonomous Republic (Chairman of Ali Mejlis) are analyzed as one of the important elements defining the constitutional-legal status of him. The application of the competences reflected in the Constitution of Nakhchivan Autonomous Republic into the laws of Azerbaijan Republic and occurrence of the problems related with it. As a result of carried out analyses amendments to acts of Azerbaijan Republic are suggested for improving the authority and elimination problems which appear during their realizing and guaranteeing superior official with necessary power. The article can be useful for university students, teachers and researchers who work one of the actual problems of constitutional law, at realizing autonomy regime in unitary state.

Keywords: Azerbaijan Republic, Nakhchivan Autonomous Republic, The highest official, Ali Majlis, state, power, constitution, law, competence.

1. GİRİŞ

II. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə seçkilərin təyin edilməsi. III. Naxçıvan Muxtar Respublikası dövlət orqanlarının qarşılıqlı fəaliyyətinin təmin edilməsi. IV. Naxçıvan Muxtar Respublikası qanunlarının imzalanması və dərc edilməsi. V. Dövlət və ictimai-siyasi həyatın mühüm məsələləri barədə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə məlumat verilməsi. VI. Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin istefası haqqında qərar qəbul edilməsi. VII. Naxçıvan Muxtar Respublikasının mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının yaradılması. VIII. Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin tərkibinin fəaliyyətinin təmin edilməsi. IX. Naxçıvan Muxtar Respublikasının təmsil edilməsi. X. Naxçıvan Muxtar Respublikası hakim və prokurorlarının vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsinə dair təkliflər verilməsi. XI. Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin seçilməsi haqqında Ali Məclisə təqdimat verilməsi. XII. Vətəndaşlıq məsələlərinə dair təklif verilməsi. XIII. Əfv edilmə məsələlərinə dair təklif verilməsi. XIV. Naxçıvan Muxtar Respublikasının fəxri adlarının təsis edilməsi və Azərbaycan Respublikasının dövlət təltifləri ilə təltif edilməyə dair Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təklif verilməsi. XV. Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası hərbi doktrinasının həyata keçirilməsi və komandan heyətləri haqqında təklif verilməsi. XVI. Təhlükəsizlik Şurasının təsis edilməsi və ona rəhbərlik edilməsi. XVII. Ümumi və qismən səfərbərliyin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi. XVIII. Vətəndaşların müddətli hərbi xidmətə çağırılmasına və tərxis olunmuş hərbi qulluqçuların sosial müdafiəsinin təmin olunmasına yardım edilməsi. XIX. Fövqəladə və hərbi vəziyyət rejiminin həyata keçirilməsinə yardım edilməsi, fövqəladə və hərbi vəziyyət elan olunmasına dair təklif verilməsi. XX. Naxçıvan Muxtar Respublikası dövlətçiliyinin varisliyinin təmin edilməsi. XXI. Fərman və sərəncamların qəbul edilməsi. XXII. Yekun.

Azərbaycan Respublikasının (bundan sonra – AR) dövlət orqanları ya bütövlükdə, ya da ayrı-ayrı kontekstlər üzrə elmi-tədqiqat obyektinə olmuş olsa da Naxçıvan Muxtar Respublikasının (bundan sonra – NMR) dövlət orqanlarına, xüsusən Ali vəzifəli şəxs institutuna elmi-praktiki tədqiqat obyektinə kimi müraciət edilməmiş, haqqında araşdırmalar aparılmamışdır. AR müstəqillik əldə etdikdən sonra ötən dövr ərzində dəyişən ictimai münasibətlər, o cümlədən AR-ın və NMR-ın Konstitusiyalarının qəbulu, hətta onlara əlavə və dəyişikliklərin edilməsi problemin aktuallığını artırmışdır. Bundan başqa, müvafiq orqanların muxtar respublikada təşkil olunması onların AR-ın dövlət orqanları ilə səlahiyyət bölgüsü və münasibətlərində araşdırıla biləcək məqamların olmasından xəbər verir və öz növbəsində mövzunun aktuallığının artmasına təsirini göstərir. Qeyd edək ki, NMR-ın (muxtariyyət) statusunu 1921-ci il Moskva müqaviləsinin¹ 3-cü maddəsi, 1921-ci il Qars müqaviləsinin² 5-ci maddəsi, AR Konstitusiyasının³ 134-cü maddəsi və NMR Konstitusiyasının⁴ 1-ci maddəsi müəyyən edir.

NMR Ali vəzifəli şəxsinin (bundan sonra – Ali vəzifəli şəxs) səlahiyyətləri NMR

Konstitusiyasının 5-ci maddəsində təsbit olunmuşdur. Ali vəzifəli şəxsin NMR Ali Məclisinin (bundan sonra – Ali Məclis) sədri olmasına baxmayaraq sözü gedən səlahiyyətlər onun konkret bir orqanın deyil, muxtar dövlətin ən yüksək məsul şəxsi statusundan irəli gəlir. Ona görə də Ali vəzifəli şəxsin səlahiyyətlərini nəzərdə tutan 5-ci maddə struktur etibarilə NMR

Konstitusiyasının ilk fəslində qərarlaşmış. Başqa sözlə, müxtəlif hakimiyyət qollarına həsr olunmuş fəsilərin strukturuna daxil edilməmişdir. Lakin bununla belə, 5-ci maddənin II hissəsinə əsasən Ali vəzifəli şəxsin müvafiq səlahiyyətləri qanunvericilik və icra hakimiyyəti sahələrinə aiddir. Qanunvericiliyin belə mövqeyinə müəyyən qədər bəraət qazandırmaq olar. Belə ki, Ali vəzifəli şəxsin səlahiyyətləri dövlət hakimiyyəti xarakterinə malik olduğuna görə o, hansısa hakimiyyət sahəsinə (sahələrinə) aid olmalıdır. Belə olmasa ya bu səlahiyyətlər öz hakimiyyət xarakterini itirər, yaxud dövlət hakimiyyətinin yeni qolu yaranmış olar. Lakin indiki ifadə forması da reallığı olduğu kimi əks

¹ <http://dmfa.nakhchivan.az/page.php?lang=az&page=00010101>

² <http://dmfa.nakhchivan.az/page.php?lang=az&page=00010102>

³ <http://e-qanun.az/framework/897>

⁴ <http://e-qanun.az/framework/1755>

etdirə bilmir. Belə ki, qanunvericilik sahəsində səlahiyyətlər Ali Məclis tərəfindən xüsusi, hətta kollegial qaydada həyata keçirilir və NMR Konstitusiyasının ayrı maddələrində əksini tapmışdır. İcra hakimiyyəti sahəsinə aid məsələlər də NMR Konstitusiyasının ayrı maddələrində nəzərdə tutulmaqla yanaşı, Ali vəzifəli şəxs Ali Məclisin sədri kimi icra hakimiyyəti orqanı deyil. Qeyd olunanlardan başqa, səlahiyyətlərin bir qisminin aidiyyət nöqtəyi-nəzərdən yalnız qanunverici və icra deyil, hətta bir qisminin heç bir hakimiyyət qoluna aid olmaması onların başqa mənbədən qaynaqlandığını göstərir. Bu mənbə isə Ali vəzifəli şəxsin məxsusi – muxtar respublikanın rəhbəri statusudur. Əks təqdirdə həmin səlahiyyətlərin toplandığı 5-ci maddə NMR Konstitusiyasının I fəslində yerləşməzdi.

2. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə Seçkilərin Təyin Edilməsi

NMR-ın Konstitusiyasına əsasən Ali vəzifəli şəxsin Ali Məclisə seçkilərin təyin edilməsi səlahiyyətinə əsasən müvafiq seçkilərin keçirilməsi prosesi Ali vəzifəli şəxsin seçkilərin (tarixinin) təyin edilməsi haqqında aktı qəbul etməsi ilə başlaya bilər. Müvafiq qərar növbəti çağırış üzrə seçkilərdə əsasən seçki prosesinin təşkilatı məsələlərinin həllində əhəmiyyət daşıyır. Bunun səbəbi ondadır ki, qanunvericilik seçkilərin (şərti olaraq) dəqiq gününü və prosesin ən azı nə qədər müddət əvvəldən başlanmasını müəyyən edir. Belə ki, NMR Konstitusiyasının 14-cü maddəsinin II hissəsinə əsasən Ali Məclisin hər çağırışının seçkiləri hər 5 ildən bir noyabr ayının birinci bazar günü keçirilir. Bununla belə Ali Məclisə keçirilən əlavə, təkrar və yeni seçkilərdə Ali vəzifəli şəxsin aktı həlledici əhəmiyyət kəsb edir. Çünki müvafiq seçkilərin keçirilməsi tarixini Ali vəzifəli şəxs özü müəyyən edir.

3. Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Orqanlarının Qarşılıqlı Fəaliyyətinin Təmin Edilməsi

Ali vəzifəli şəxsin müstəsna səlahiyyəti kimi dövlət hakimiyyəti orqanlarının qarşılıqlı fəaliyyətini təmin etməsi onun parlamentli idarəetmə formasına malik muxtar dövlətə rəhbərlik etməsinə əsaslanır. Hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipinin mövcud olduğu şəraitdə bu səlahiyyət heç bir hakimiyyət qoluna malik olmayan orqan tərəfindən həyata keçirilir ki, belə orqan parlamentli idarəetmə formalarında məhz dövlətin rəhbəri hesab edilir. Belə idarəetmə formasına malik dövlətlərdə bu səlahiyyətin həyata keçirilməsi heç də ciddi çətinliklərlə müşayiət olunmur. Çünki, dövlət başçısının mövqeyi hər bir halda tərəfsiz – heç bir hakimiyyət qolunda təmsil olunmayan subyektin mövqeyi kimi qəbul edilir. Lakin bu funksiyaları həyata keçirən subyekt hər hansı hakimiyyət qoluna mənsub olduqda onun mövqeyinin (hətta ədalətli olduğu halda) maraqları təmin olunmayan hakimiyyət qolu tərəfindən razılıqla qarşılınması çətin olur. Ali vəzifəli şəxsin Ali Məclisin sədri kimi qanunvericilik hakimiyyəti ilə bağlılığı onun müvafiq səlahiyyəti həyata keçirməsində böyük dövlət idarəçilik təcrübəsinə malik olmasını və qəbul olunmuş qərarların hərtərəfli özlübbüçülməsini tələb edir.

4. Naxçıvan Muxtar Respublikası qanunlarının imzalanması və dərc edilməsi

Muxtar respublikanın qanunlarının imzalanıb dərc edilməsi ilə bağlı Ali vəzifəli şəxsin səlahiyyəti təəssüf ki, sırf vəzifə kimi müəyyən edilmişdir. Belə ki, NMR-ın Konstitusiyası Ali vəzifəli şəxsin qanunu imzalamadan Ali Məclisə qaytarmaq səlahiyyətini nəzərdə tutmur. Bu isə qanunun imzalanması fəlsəfəsinin mahiyyətinə uyğun deyil. Konstitusiyaya, “qanunların dərci” anlayışı altında onların mətninin olduğu kimi rəsmi və dövrü mətbuatda nəşr olunmasını nəzərdə tutur. NMR-də belə nəşr vasitəsi Ali Məclisin və NMR Nazirlər Kabinetinin rəsmi orqanı olan “Şərq qapısı” qəzetidir. Qanunların dərci onların qüvvəyə minməsinin mühüm şərtlərindən biridir. NMR Konstitusiyasının 28-ci və 49-cu maddələrinə əsasən qanunun özündə başqa hal nəzərdə tutulmadıqda o dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir və yalnız dərc olunmuş qanunların tətbiqi və icrası məcburi xarakter daşıyır. Lakin qanunvericilik qanunların imzalandıqdan sonra hansı müddət ərzində dərc olunması haqqında göstəriciyə malik deyil. Belə göstəricinin müəyyən olunması məqsədəuyğun olardı. NMR-ın Konstitusiyasında əksini tapmasa da Ali vəzifəli şəxs qanunları imzalayıb dərc etməsi ilə yanaşı, onların tətbiqi haqqında qərar qəbul etmək səlahiyyətindən də istifadə edir. Ali vəzifəli şəxsin

qanunun tətbiqi ilə əlaqədar aktlarında icra hakimiyyəti orqanlarına bununla bağlı müvafiq göstərişlər verilir.

V. Dövlət Və İctimai-Siyasi Həyatın Mühüm Məsələləri Barədə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə Məlumat Verilməsi

NMR-ın Konstitusiyası ilə müəyyən olunmuş səlahiyyətindən istifadə edərək Ali vəzifəli şəxs NMR-ın dövlət və ictimai-siyasi həyatının mühüm məsələləri barədə Ali Məclisə məlumat verir. Yaranmış əhəmiyyətə görə Ali vəzifəli şəxs hər sessiyanın ilk iclasında Ali Məclisi əvvəlki sessiyadan ötən dövr ərzində dövlət və ictimai-siyasi həyatda baş vermiş hadisələr barədə məlumatlandırır. Xarakterinə görə bu məlumatlandırma informasiya təyinatını yerinə yetirir və hansısa xüsusi nəticələrə səbəb olmur. Burada əsas məqsəd Ali Məclisin qəbul etdiyi qərarların yerinə yetirilməsi vəziyyətini müəyyən etmək və yeni qərarların qəbulunda Ali Məclisə kömək etməkdir.

6. Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin İstefası Haqqında Qərar Qəbul Edilməsi

NMR Nazirlər Kabinetinin istefası haqqında qərar qəbul etmək səlahiyyətindən Ali vəzifəli şəxs üç əsasla istifadə etmək hüququna malikdir: Ali vəzifəli şəxsin öz təşəbbüsü, istefa haqqında NMR Nazirlər Kabinetinin müraciəti və Ali Məclisin NMR-ın Nazirlər Kabinetinə etimad göstərməməsi. Bununla belə, hər bir halda Ali vəzifəli şəxs müvafiq qərarı qəbul etməkdə müstəqildir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, NMR Konstitusiyasının 25-ci maddəsinin I hissəsinin 5-ci və 6-cı bəndləri və 34-cü maddəsinin III hissəsi haqqında danışdığımız səlahiyyəti müəyyən edən normaya uyğun deyil. Çünki, NMR Nazirlər Kabinetinin istefası haqqında qərar qəbul edən subyekt həm də onun tərkibini formalaşdırmaq və ondan hesabat tələb etmək hüququna da malik olmalıdır. Amma NMR-ın Konstitusiyası Ali vəzifəli şəxsi bu mühüm səlahiyyətlə təmin etməmişdir.

7. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Mərkəzi İcra Hakimiyyəti Orqanlarının Yaradılması

Ali vəzifəli şəxs muxtar respublikanın icra hakimiyyəti orqanları sisteminin mühüm həlqəsini təşkil edən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarını təşkil edir. NMR-ın Konstitusiyasında müvafiq səlahiyyət “yaradır” istilahından istifadə edilməklə təsbit olunsa da əslində yaratma deyil, həm də ləğv və yenidən təşkil etmə (bölmə, ayırma, birləşdirmə, qoşma) səlahiyyətlərini ehtiva edir. Bu da öz növbəsində təbiidir. Belə ki, məhz yaradan subyekt orqanı ləğv və yenidən təşkil etmək hüququna malikdir. Muxtar respublikada mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının say həddini müəyyən edən və ya bununla bağlı hər hansı məhdudiyyət nəzərdə tutan norma yoxdur. NMR Konstitusiyasının özündə nəzərdə tutulan yeganə hal – muxtar respublikanın büdcəsində icra hakimiyyəti üçün nəzərdə tutulmuş xərclər çərçivəsi – isə heç də ciddi məhdudlaşma hesab edilməməlidir. Çünki müvafiq orqanların təşkili zamanı onların saxlanma xərclərinin (ştatların və səlahiyyətlərin həcmi hesabına) azaldılması orqanların sayının artırılmasına imkan yaradır. Eyni fikirləri mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının ləğvi üçün də söyləmək mümkündür.

8. Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin Tərkibinin Fəaliyyətinin Təmin Edilməsi.

NMR Nazirlər Kabinetinin tərkibinin böyük hissəsini mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri təşkil edir ki, onların da rəhbərlik etdikləri orqanlar bilavasitə Ali vəzifəli şəxs tərəfindən yaradılır. Bunu əsas götürən NMR-ın Konstitusiyası da Ali Məclisin sessiyaları arasındakı dövrdə Ali vəzifəli şəxsin NMR Baş nazirinin təklifi ilə NMR Nazirlər Kabinetinin tərkibinin fəaliyyətini təmin etməsini nəzərdə tutur. Bu səlahiyyət eyni zamanda NMR Nazirlər Kabinetinin istefası haqqında qərar qəbul etmək səlahiyyəti ilə uzlaşır. Bu dövrdə NMR-ın Nazirlər Kabinetinə bilavasitə rəhbərliyi həyata keçirən orqan kimi onun qərarlarının həyata keçirilməsinə də Ali vəzifəli şəxs səlahiyyətli olur. Lakin nəzərə alsaq ki, NMR-ın Nazirlər Kabineti fəaliyyətinə görə Ali Məclis qarşısında özü hesabat verir və bununla əlaqədar Ali Məclisin ona etimad göstərməmək səlahiyyəti var, onda Ali

vəzifəli şəxsin sözü gedən səlahiyyətinin həyata keçirilməsində problemlərin yaranmaması üçün ciddi hüquqi mexanizmlərlə tənzimlənmə məqsəduyğun olardı.

9. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Təmsil Edilməsi

Ali vəzifəli şəxs NMR-ın Konstitusiyasına uyğun olaraq xarici dövlətlərlə və beynəlxalq təşkilatlarla, habelə başqa fiziki və hüquqi şəxslərlə münasibətdə muxtar respublikanı təmsil edir. Xarici dövlətlərlə və beynəlxalq təşkilatlarla münasibət bilavasitə beynəlxalq münasibətlər hesab edilir ki, bununla bağlı NMR Konstitusiyasının 5-ci maddəsinin III hissəsi Ali vəzifəli şəxsin müvafiq səlahiyyətinin həyata keçirilməsi çərçivəsini müəyyən edir. Bu normaya görə Ali vəzifəli şəxs NMR-ın onun mənafeleləri ilə bağlı iqtisadi və mədəni məsələlərdə NMR-ın Konstitusiyası ilə müəyyən olunmuş həddə və AR-ın qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada AR-ın beynəlxalq münasibətlərində təmsil edir.

Müəyyən olunan çərçivələr təmsilçiliyin NMR-ın mənafeleləri ilə bağlılığı, iqtisadi və mədəni məsələlər olması, NMR-ın Konstitusiyası ilə müəyyən olunan həddə həyata keçirilməsi, AR-ın qanunları ilə müəyyən olunan qaydada realizəsi və AR-ın beynəlxalq münasibətləri daxilində mümkünlüyündən ibarətdir. Təmsilçiliklə bağlı ilk üç tələb bir-biri ilə sıx əlaqədardır.

Ali vəzifəli şəxsin muxtar respublikanın rəhbəri kimi NMR-ın mənafeleləri ilə bağlı məsələlər üzrə təmsilçiliyi həyata keçirməsi məqsəduyğundur. Lakin NMR-ın Konstitusiyası muxtariyyətin mənafeleləri ilə bağlı həmin məsələlərin yalnız iqtisadi və mədəni sahələrə aid ola bilməsini nəzərdə tutur. NMR-ın Konstitusiyası burada ehtiyac olduğundan daha artıq məhdudlaşdırıcı üsuldən istifadə edir. Belə ki, əgər NMR Konstitusiyasının 24-cü maddəsi iqtisadi və mədəni məsələlərlə yanaşı sosial təminat, ətraf mühitin qorunması, turizm, səhiyyə kimi sahələr üzrə Ali Məclisin təmsalında NMR-ə səlahiyyəti verirsə, Ali vəzifəli şəxsə də qeyd olunan sahələr (məsələlər) üzrə təmsilçilik səlahiyyəti verməli idi. Təmsilçiliyin həyata keçirilməsi üçün NMR-ın Konstitusiyası ilə müəyyən olunmuş hədd, muxtar respublika (və ya onun orqanları) üçün nəzərdə tutulmuş səlahiyyət həddidir. Başqa sözlə, konstitusiya muxtariyyətin səlahiyyətinə aid etdiyi məsələlərin həllində onun müstəqilliyini hansı həddə müəyyən edirsə, Ali vəzifəli şəxsin təmsilçiliyinin də həmin həddə olmasını nəzərdə tutmalıdır.

AR-ın beynəlxalq münasibətlərində təmsilçilik hamılıqla qəbul olunmuş beynəlxalq hüquq normalarından irəli gəlir. Belə ki, beynəlxalq münasibətlərin tərəfləri kimi beynəlxalq hüquq subyektləri çıxış edə bilirlər. NMR-ın statusu isə onun beynəlxalq hüququn subyektini və buna görə də beynəlxalq münasibətlərin tərəfi kimi təmsil olunmasına imkan vermir. Qeyd olunanlara əsasən Ali vəzifəli şəxsin təmsalında NMR AR-ın qurmuş olduğu beynəlxalq münasibətlərdə təmsil olunur.

NMR Konstitusiyasının sonuncu tələbi sözü gedən təmsilçiliyin AR-ın qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilməsidir. Müvafiq münasibətləri tənzimləyən "AR-ın beynəlxalq müqavilələrinin bağlanması, icrası və ləğv edilməsi qaydaları haqqında" AR Qanununun¹ 7-ci maddəsinə uyğun olaraq AR-ın Prezidenti bütün beynəlxalq müqavilələr, AR-ın Baş naziri və Xarici işlər naziri isə ratifikasiya olunmaları istisna olmaqla, digər beynəlxalq müqavilələr barəsində danışıqlar aparmaq və onları imzalamaq hüququna malikdir. İstisna hal kimi yalnız AR-ın diplomatik nümayəndəliyinin başçıları xüsusi səlahiyyət almadan müvafiq surətdə qəbul edən dövlətlə və ya beynəlxalq təşkilatla beynəlxalq müqavilələrin bağlanması haqqında danışıqlar aparmaq hüququna malikdirlər.

Göründüyü kimi beynəlxalq danışıqlar aparmaq və beynəlxalq müqavilələr bağlamaq səlahiyyətinə malik subyektlər sırasına qanunvericilik Ali vəzifəli şəxsi aid etmir. Hesab edirik ki, müvafiq qanunun normaları NMR Konstitusiyasının tələblərinə uyğunlaşdırılmalı və onun Ali vəzifəli şəxsə verdiyi səlahiyyətlərin həyata keçirilmə mexanizmləri qanunda əksini tapmalıdır.

NMR-ın Konstitusiyası Ali vəzifəli şəxsin təmsilçilik münasibətlərinin qarşı tərəfini iki qrupa bölür – birinci qrupa xarici dövlət və beynəlxalq təşkilatlar, ikinci qrupa isə başqa fiziki və hüquqi şəxslər

¹ <http://e-qanun.az/framework/9460>

aid edilir. Qanunvericilikdə “başqa” istilahının istifadəsi müvafiq fiziki və hüquqi şəxslərin AR-na aid olmamasını, yaxud xarici ölkədən olmalarını nəzərdə tutur. Bu isə onu göstərir ki, NMR-ın Konstitusiyası Ali vəzifəli şəxsin yalnız xarici əlaqələrdə NMR-ın təmsilçiliyini həyata keçirməsini nəzərdə tutur. Başqa sözlə, Ali vəzifəli şəxsin muxtar respublika daxilində fiziki və hüquqi şəxs, ictimai təşkilat və dövlət orqanları ilə münasibətdə NMR-ın təmsilçiliyini həyata keçirməsi səlahiyyəti NMR-ın Konstitusiyasında məhdudlaşır ki, bunun aradan qaldırılması doğru olardı.

10. Naxçıvan Muxtar Respublikası Hakim Və Prokurorlarının Vəzifəyə Təyin Və Vəzifədən Azad Edilməsinə Dair Təkliflər Verilməsi.

Ali vəzifəli şəxs NMR-ın Konstitusiyasına görə muxtar respublikada fəaliyyət göstərən məhkəmələrin hakimlərinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad olunmasına dair təkliflər verir. AR-ın qanunvericiliyinə əsasən NMR Ali Məhkəməsinin (apellyasiya məhkəməsi kimi) hakimləri AR Prezidentinin təqdimatı ilə AR Milli Məclisinin, digər məhkəmələrin hakimləri isə birbaşa AR-ın Prezidenti tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edirlər. “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” AR Qanununun¹ 94-cü maddəsi xüsusi olaraq muxtar respublika məhkəmələrinin hakim vəzifələrinə namizədlərin seçilməsində Ali vəzifəli şəxsin iştirak etməsini nəzərdə tutur. Burada yeganə şört hakim vəzifəsinə irəli sürülən namizədin AR-ın qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş tələblərə cavab verməsi ola bilər.

Hakimlərin vəzifədən azad edilməsində Ali vəzifəli şəxsin iştirakı ilə əlaqədar qanunvericilik hansısa hal nəzərdə tutmur. Belə ki, AR Konstitusiyasının 127-ci maddəsinin I hissəsinə əsasən hakimlər səlahiyyətləri müddətində dəyişilməzdirlər. AR Konstitusiyasının bu müddəsinə uyğun olaraq “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” AR Qanununun 97-ci maddəsi qanunla müəyyən olunmuş əsaslar istisna olmaqla, öz razılıqları olmadan hakimlərin vəzifədən kənarlaşdırılmasını və onların səlahiyyətlərinə xitam verilməsini qadağan edir. Beləliklə, yalnız adı çəkilən qanunun 113-cü maddəsində göstərilən əsasların mövcudluğu Ali vəzifəli şəxsə hakimlərin vəzifədən azad olunması haqqında təklif verməyə əsas verir.

NMR Prokurorunun, rayon (şəhər) və ixtisaslaşdırılmış prokurorların vəzifəyə təyin və vəzifədən azad olunmasına dair təklif vermək səlahiyyəti NMR Konstitusiyasının 46-cı maddəsinə əsaslanır. Həmin maddəyə əsasən Ali vəzifəli şəxs öz təkliflərini AR-ın Baş prokuroruna verir. Verilmiş təkliflər məqbul olduqda AR-ın Baş prokuroru NMR prokurorunun vəzifəyə təyin olunması haqqında AR-ın Prezidentinə təqdimat verir, digər prokurorları isə AR Prezidentinin razılığı ilə vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir. Konstitusiyanın 46-cı maddəsi NMR prokurorunun vəzifədən azad olunması qaydasını nəzərdə tutmasa da AR Konstitusiyasının 133-cü maddəsinin IV hissəsinə əsasən NMR-ın prokuroru AR Baş prokurorunun təqdimatı ilə AR-ın Prezidenti tərəfindən vəzifədən azad edilir. Məqsədəuyğun olardı ki, NMR-ın Konstitusiyası NMR prokurorunun vəzifədən azad olunması qaydasını da nəzərdə tutsun və bu zaman Ali vəzifəli şəxsin təklifləri nəzərə alınsın.

11. Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan Hüquqları Üzrə Müvəkkilinin Seçilməsi Haqqında Ali Məclisə Təqdimat Verilməsi.

NMR-ın İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (Ombudsmanın) seçilməsində iştirak səlahiyyətinə əsasən Ali vəzifəli şəxs bununla bağlı Ali Məclisə təqdimat verir. “NMR-ın İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) haqqında” NMR Qanununun 2-ci maddəsinə əsasən təqdim olunmuş namizəd seçilir, yaxud Ali Məclisə digər şəxsin namizədliyi təqdim edilir.

12. Vətəndaşlıq Məsələlərinə Dair Təklif Verilməsi.

AR-da vətəndaşlıq məsələləri AR-ın Konstitusiyası və “AR-ın vətəndaşlığı haqqında” AR-ın Qanunu² ilə tənzimlənir. Qanunun 11, 14, 15 və 17-ci maddələrinə əsasən şəxs vətəndaşlığı əldə edə, qəbul oluna, onun vətəndaşlığı bərpa edilə və ya o, vətəndaşlıqdan çıxsa bilər. AR Prezidentinin

¹ <http://e-qanun.az/framework/3933>

² <http://e-qanun.az/framework/3187>

müvafiq fərmanı ilə təsdiq edilmiş AR-ın vətəndaşlığı məsələlərinə baxılması və onların həlli qaydaları haqqında Əsasnaməyə¹ görə isə vətəndaşlığı əldə etmək istəyən şəxs AR Prezidentinin adına yazılmış ərizə-anketlə AR-ın Dövlət Miqrasiya Xidmətinə müraciət edir. Daha sonra həyata keçirilən zəruri prosedurlardan sonra toplanmış sənədlər AR-ın Prezidenti yanında Vətəndaşlıq məsələləri komissiyasına təqdim edilir. Yekunda AR-ın Prezidenti qanunvericiliyə uyğun olaraq komissiyanın tövsiyələri nəzərə alınmaqla müvafiq qərar qəbul edir. Göründüyü kimi qanunvericilik vətəndaşlıqla bağlı təşəbbüsün yalnız vətəndaşlığa qəbul ediləcək şəxsin özü tərəfindən irəli sürülə bilməsini nəzərdə tutur.

Lakin AR Prezidentinin fərmanı ilə təsdiq olunmuş AR-ın fəxri vətəndaşlığı haqqında Əsasnaməyə görə fəxri vətəndaşlıq verilməyəndə şəxsin təşəbbüsü ilə deyil, yalnız razılığı tələb olunur. Fəxri vətəndaşlığın verilməsi üçün AR-ın Prezidenti yanında Vətəndaşlıq məsələləri komissiyasının tövsiyəsi də bir qayda olaraq tələb edilmir. Fəxri vətəndaşlıq dünya birliyi, Azərbaycan dövləti və ya Azərbaycan xalqı qarşısında xüsusi xidmətləri olan və AR-ın vətəndaşı olmayan şəxslərə verilir. Fəxri vətəndaşlar AR-ın vətəndaşları ilə eyni hüquqlara malik olmaqla yanaşı, AR Prezidentinin xüsusi himayəsi altında olurlar. Hesab edirik ki, muxtar respublika qarşısında xüsusi xidmətləri olan əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin AR-ın fəxri vətəndaşlığına qəbulu haqqında Ali vəzifəli şəxsin təkliflər vermək səlahiyyətinin qanunvericilikdə nəzərdə tutulması məqsəduyğun olardı.

13. Əfv Edilmə Məsələlərinə Dair Təklif Verilməsi.

Əfv etmə ilə bağlı münasibətlər AR-ın Konstitusiyası və Cinayət Məcəlləsi ilə tənzimlənir. Bundan başqa, AR Prezidentinin müvafiq fərmanı ilə təsdiq edilmiş Əfv etmə haqqında Əsasnamədə əfv etmənin həyata keçirilməsi mexanizmləri öz əksini tapır. AR Cinayət Məcəlləsinin 82-ci maddəsinə əsasən əfv etmə fərdi qaydada müəyyən edilmiş, məhkum olunmuş şəxs barəsində AR-ın Prezidenti tərəfindən həyata keçirilir. Şəxs əfv etmə aktı ilə cəzanın qalan hissəsini çəkməkdən azad edilə bilər və ya ona təyin olunmuş cəzanın müddəti azaldıla bilər, yaxud belə şəxsin cəzasının çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilə bilər. Əfv etmə aktı ilə cəzasını çəkmiş şəxsin məhkumluğu da götürülə bilər. Əfv etmə haqqında Əsasnamənin 7-ci və 12-ci bəndlərinə görə isə əfv etmə barədə müraciət məhkum olunmuş şəxs, onun müdafiəçisi, nümayəndəsi və ya qanuni nümayəndəsi tərəfindən verilə bilər. Əfv etmə barədə həmçinin AR Milli Məclisinin deputatı, AR-ın İnsan hüquqları üzrə müvəkkili, cəzanı icra edən orqan, beynəlxalq və ya qeyri-hökumət təşkilatı da öz təşəbbüsü ilə vəsatət qaldıra bilər. Cinayət törədərkən yetkinlik yaşına çatmamış və məhkum olunmuş şəxslərin əfv olunması barədə yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalar da vəsatət verə bilər. Göründüyü kimi müvafiq əsasnamə Ali vəzifəli şəxsin konstitusional səlahiyyətinin həyata keçirilməsi üçün lazımı imkan yaratmır. Bununla bağlı əsasnamənin NMR-ın Konstitusiyasına uyğunlaşdırılması, əfv etmə haqqında vəsatət vermək hüququ olan vəzifəli şəxslər sırasına Ali vəzifəli şəxsin də daxil edilməsi zəruridir.

14. Fəxri Adların Təsis Edilməsi Və Fəxri Adlarla Təltif Etmə.

Ali vəzifəli şəxsin fəxri adlar təsis etməsi və fəxri adlarla təltif etməsi səlahiyyəti muxtar respublika həyatının müxtəlif sahələrinin inkişafında, ümumiyyətlə muxtar respublikanın tərəqqisi yolunda böyük nailiyyətlər qazanmış şəxslərin əməyinin qiymətləndirilməsi və cəmiyyətin digər üzvlərinə örnək göstərilməsi üçün vasitə kimi çıxış edir. Muxtar respublikanın fəxri adları Ali Məclis sədrinin “NMR-ın fəxri adları haqqında” 18 iyun 1998-ci il tarixli Fərmanı ilə müəyyən olunmuşdur. Həmin fərmanın 1-ci bəndi ilə muxtar respublikanın əməkdar müəllim, əməkdar həkim, əməkdar artist, əməkdar incəsənət xadimi, əməkdar rəssam, əməkdar mədəniyyət işçisi, əməkdar dövlət qulluqçusu, əməkdar bədən tərbiyəsi və idman xadimi, əməkdar jurnalist, əməkdar mühəndis, əməkdar hüquqşünas və əməkdar kənd təsərrüfatı işçisi kimi fəxri adları təsis olunmuşdur.

Fəxri adlar onların sahiblərinə müvafiq sahədə xüsusi xidmətinə, yüksək peşə ustalığına və ictimai həyatda fəal iştirakına görə verilir. Məsələn, “əməkdar müəllim” fəxri adı təhsil sahəsində xüsusi

¹ <http://e-qanun.az/framework/5317>

xidmətlərinə görə ümumtəhsil, internat, orta-ixtisas məktəblərinin müəllimlərinə və tərbiyəçilərinə, məktəbəqədər uşaq müəssisələrinin müdirlərinə və tərbiyəçilərinə, uşaq evlərinin tərbiyəçilərinə və xalq təhsili sisteminin digər işçilərinə verilir. Bu adlarla Ali vəzifəli şəxs öz təşəbbüsü ilə, habelə Ali Məclisin və ya NMR Nazirlər Kabinetinin təqdimatı ilə təltif edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, fəxri ada layiq görülmüş şəxslər qanunvericiliklə müəyyən olunmuş güzəştlərdən istifadə hüququnu da qazanmış olurlar. Lakin muxtar respublikada hüquq münasibətlərini tənzimləyən qanunvericilik aktları AR-ın normativ-hüquqi aktları olduğuna görə onlarda nəzərdə tutulan güzəştlər də yalnız AR-ın fəxri adlarının daşıyıcılarına şamil olunur. Başqa sözlə, muxtar respublikanın fəxri adları ilə təltif olunmuş şəxslər bütün güzəştlərdən istifadə edə bilmirlər. Məqsədəuyğun olardı ki, qeyd olunan çatışmazlıq aradan qaldırılsın və NMR-ın fəxri adlarına layiq görülmüş şəxslər də bu güzəştlərdən istifadə etsinlər.

15. Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Hərbi Doktrinasının Həyata Keçirilməsi Və Komandan Heyətləri Haqqında Təklif Verilməsi.

NMR-ın Konstitusiyası Ali vəzifəli şəxsin üzərinə təhlükəsizlik məsələləri ilə bağlı çoxsaylı vəzifələr qoyur. Bunun göstəricisi NMR-ın Konstitusiyası ilə Ali vəzifəli şəxsin müvafiq sahə ilə bağlı müxtəlif məsələlərin həlli üçün səlahiyyətlərlə təmin edilməsidir. Belə ki, NMR Konstitusiyasının 5-ci maddəsinin I hissəsinin 14-cü və 17-20-ci bəndlərinə əsasən Ali vəzifəli şəxs NMR-də AR-ın hərbi doktrinasını həyata keçirir, AR Silahlı Qüvvələrinin NMR ərazisində yerləşmiş birləşmələrinin komandan heyətləri haqqında təklif verir, Təhlükəsizlik Şurasını təsis edir və ona rəhbərlik edir, ümumi və qismən səfərbərliyin həyata keçirilməsini təmin edir, vətəndaşların müddətli hərbi xidmətə çağırılmasını və müddətli hərbi xidmətdən tərxis olunmuş hərbi qulluqçuların sosial müdafiəsinin təmin olunması tədbirlərinin həyata keçirilməsinə yardım edir, AR-ın Prezidenti tərəfindən elan edilmiş fəvqəladə və hərbi vəziyyət rejiminin həyata keçirilməsinə yardım edir, NMR-də fəvqəladə və hərbi vəziyyət elan olunması məsələsinə dair təklif verir.

Ali vəzifəli şəxsin hərbi doktrinanı həyata keçirməsi səlahiyyəti haqqında danışmamışdan əvvəl onu demək lazımdır ki, AR-ın hərbi doktrinası milli təhlükəsizlik konsepsiyasından törəmə sənəd kimi hərbi sahədə dövlətin prioritet fəaliyyət istiqamətlərini özündə əks etdirir. Hərbi doktrina da milli təhlükəsizlik konsepsiyası kimi "Milli təhlükəsizlik haqqında" AR-ın Qanununa¹ əsaslanır. Müvafiq qanunda əksini tapan məsələlər mahiyyət etibarilə AR-ın Konstitusiyasına və hamılıqla qəbul olunmuş beynəlxalq hüquq normalarına əsaslanmaqla özündə müdafiə prinsiplərini əks etdirir və təcavüzkar hərəkətləri inkar edir. Belə ki, "Milli təhlükəsizlik haqqında" AR Qanununun 19-cu maddəsinə əsasən hərbi sahədə milli təhlükəsizliyin təmin olunması AR-ın müstəqilliyi, suverenliyi və ərazi bütövlüyünə qarşı yönəlmiş hərbi xarakterli real və potensial təhdidlərdən müdafiə sahəsində tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsi və milli maraqların hərbi vasitələrlə qorunması qabiliyyətinin təmin edilməsidir.

Elə həmin maddəyə görə bunun üçün görülməli olan əsas tədbirlər isə silahlı birləşmələrin hərbi hazırlıq səviyyəsinin və döyüş qabiliyyətinin artırılması, mövcud hərbi ehtiyatların səfərbərlik üçün hazır vəziyyətdə saxlanması, hərbi-sənaye kompleksinin inkişafı, müasir silah və hərbi-texniki nailiyyətlərin tətbiq edilməsi, dövlət sərhədləri yaxınlığında əlverişli qüvvələr nisbətinin yaranmasının əldə olunması, dövlət sərhədlərinin etibarlı mühafizəsinin təmin edilməsi, hərbi təhsil sisteminin inkişaf etdirilməsi və silahlı birləşmələrin ixtisaslı kadrlarla təminatı işinin yaxşılaşdırılması, silahlı birləşmələrin döyüş hazırlığının və qabiliyyətinin zəiflədilməsinə yönəlmiş fəaliyyətin qarşısının alınması, müdafiə kompleksi sahəsində strateji əhəmiyyətli obyektlərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsindən və sairədən ibarətdir. Göründüyü kimi hərbi doktrina olduqca geniş spektrli məsələləri əhatə etməlidir ki, bunların hamısının səlahiyyətləri baxımından bir orqan tərəfindən həyata keçirilməsi qeyri-mümkündür. Ona görə də Ali vəzifəli şəxs hərbi doktrinanı öz

¹ <http://e-qanun.az/framework/5455>

səlahiyyətləri daxilində həyat keçirir. Bunun isə NMR-ın Konstitusiyasında öz əksini tapması məqsədəuyğun olardı.

Muxtar respublikada hərbi doktrinanın həyata keçirilməsinə məsul şəxs kimi Ali vəzifəli şəxs bunun üçün AR Silahlı Qüvvələrinin muxtar respublika ərazisində yerləşən birləşmələrinin komandan heyətləri haqqında təklif verir. Qeyd olunan vəzifələrə muxtar respublika ərazisində yerləşən diviziya (korpus), hərbi hissə və hərbi idarə komandanlarının vəzifələri aiddir. Müvafiq təkliflər həmin vəzifələrə təyinatı həyata keçirən və ya təyinat üçün təqdimat verən vəzifəli şəxslərə verilir. Bu vəzifəli şəxslər AR-ın müdafiə naziri və Silahlı Qüvvələrin Baş qərargah rəisi vəzifələridir. Lakin nəzərə alsaq ki, muxtar respublika ərazisində AR-ın başqa hərbi birləşmələri də mövcuddur, onda həmin birləşmələrin də komandan heyətləri haqqında Ali vəzifəli şəxsin təklif vermək səlahiyyətinin NMR-ın Konstitusiyasında təsbit olunması məqsədəuyğun olardı.

16. Təhlükəsizlik Şurasının Təsis Edilməsi Və Ona Rəhbərlik Edilməsi.

Təhlükəsizlik Şurası məşvərətçi orqan kimi bir qayda olaraq məcburi xarakterli qərarlar qəbul etmir, başqa sözlə, o, belə qərarlar qəbul etmək üçün təsis edilmir. Təhlükəsizlik Şurası Ali vəzifəli şəxs tərəfindən qərarlar qəbul olunmamışdan əvvəl həmin məsələ üzrə ətraflı müzakirələrin keçirilməsi və daha əsaslandırılmış qərarların (müvafiq qərarlar təkliflər vermək şəklində də ola bilər) qəbul olunması üçün fəaliyyət göstərir. Şurada AR-ın milli təhlükəsizlik konsepsiyası ilə müəyyən olunmuş istiqamətlər üzrə NMR-ın mənafeələrinə aid məsələlər müzakirə oluna bilər. Bura təhlükəsizlik mühitinin yaradılması, qorunub-saxlanması və möhkəmləndirilməsi, muxtariyyətin konstitusion maraqlarının təmin edilməsi, təhlükəsizliyə qarşı təhdidlərin öyrənilməsi və aradan qaldırılması, təhlükəsizlik siyasətinin həyata keçirilməsi məsələləri aiddir. NMR status etibarilə muxtar dövlət olduğuna görə onun Təhlükəsizlik Şurasında əsas etibarilə təhlükəsizliyin daxili siyasət vasitələri ilə təmin olunan məsələləri müzakirə olunur. Belə ki, AR-ın milli təhlükəsizlik konsepsiyasının 4.3-cü bəndinə əsasən bu qrupa demokratiyanın möhkəmləndirilməsi, milli və dini tolerantlıq mühitinin, elm, təhsil, mədəniyyət və mədəniyyətin qorunması, iqtisadi və sosial inkişaf, miqrasiya siyasəti, daxili və sərhəd təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi, enerji, nəqliyyat və informasiya təhlükəsizliyi siyasəti, əhalinin sağlamlığının və ətraf mühitin qorunması məsələləri daxildir. Bununla yanaşı Təhlükəsizlik Şurası AR-ın maraq və mənafeələri çərçivəsində muxtar respublikanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunması, beynəlxalq təşkilatlarla və region ölkələri ilə əməkdaşlıq, müdafiə qabiliyyətinin möhkəmləndirilməsi məsələlərini də müzakirə edə bilər.

Qeyd olunan məsələlərlə əlaqədar Təhlükəsizlik Şurasının müzakirələr keçirməsinə bununla bağlı real və ya ehtimal olunan təhdidlərin mövcud olması əsas verir. Milli təhlükəsizlik konsepsiyasının 3-cü bəndinə görə belə təhdidlər ərazi bütövlüyü və konstitusiyaya quruluşu əleyhinə qəsdlər, qanunun aliliyinə nail olunması, ictimai asayişin qorunması və insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində dövlət orqanlarının funksiyalarını yerinə yetirməyə qarşı fəaliyyət, terrorçuluq, separatçılıq, etnik, siyasi və dini eksterimizm, regional münaqişələr və hərbiləşdirmə, transmilli mütəşəkkil cinayətkarlıq, enerji infrastrukturuna qarşı fəaliyyət, xarici asılılıq, iqtisadi qeyri-stabillik, peşəkar insan ehtiyatlarının çatışmazlığı və ekoloji problemlər ola bilər. Təhlükəsizlik Şurası muxtar respublikanın vəzifəli şəxslərindən ibarət tərkibdə təşkil olunur və bir qayda olaraq ona Ali vəzifəli şəxs bilavasitə özü rəhbərlik edir.

17. Ümumi Və Qismən Səfərbərliyin Həyata Keçirilməsinin Təmin Edilməsi.

AR Konstitusiyasının 109-cu maddəsinə əsasən ümumi və qismən səfərbərlik AR-ın Prezidenti tərəfindən elan edilir. AR-da səfərbərliklə bağlı əsas məsələlər "AR-da səfərbərlik hazırlığı və səfərbərlik haqqında" AR-ın Qanunu¹ ilə tənzimlənir. Qanunun 1.0.2-ci maddəsinə görə səfərbərlik – iqtisadiyyatın, icra hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının və təşkilatların müharibə dövrünün iş rejiminə, silahlı və xüsusi birləşmələrin müharibə dövrü üçün müəyyən edilmiş təşkilati-ştat strukturuna keçirilməsinə dair tədbirlər kompleksidir. Qanunun 1.0.1-ci maddəsinin məzmununa

¹ <http://e-qanun.az/framework/10850>

görə səfərbərlik hazırlığı səfərbərliyə hazırlığa aid dinc dövrdə əvvəlcədən keçirilən tədbirlər kompleksidir. Məqsədəuyğun olardı ki, NMR-ın Konstitusiyası bununla bağlı Ali vəzifəli şəxsin səlahiyyətlərini yalnız səfərbərliklə məhdudlaşdırmasın, ona həm də səfərbərlik hazırlığının həyata keçirilməsinin təmin edilməsini həvalə etsin. Bu məntiqi cəhətdən də doğru olardı. Belə ki, səfərbərlik lazımi səviyyədə olmadan səfərbərliyin həyata keçirilməsini təmin etmək qeyri-mümkündür – qeyd olunanlar bir-biri ilə üzvi əlaqədə olan amillərdir. Səfərbərliyin həyata keçirilməsini təmin edən subyektə səfərbərlik hazırlığını təmin etmək səlahiyyətinin verilməsi onun, eləcə də muxtar dövlətin üzünə qoyulmuş funksiyaların daha yaxşı yerinə yetirilməsinə xidmət edər.

Qeyd olunan qanunun 4.3-cü maddəsinə görə səfərbərlik hazırlığı və səfərbərlik sahəsində dövlətin vəzifələri hüquqi tənzimləmə, səfərbərlik zamanı və müharibə dövründə dövlət orqanları, bələdiyyə və təşkilatların iş rejiminin müəyyənləşdirilməsi, onların müharibə dövrünün iş rejiminə keçirilməsi ilə bağlı tədbirlərin görülməsindən, səfərbərliyə hazırlığın və səfərbərliyin keçirilməsindən, iqtisadiyyatın səfərbərliyə və müharibə dövrü şəraitinə keçirilməsinə dair tədbirlərin görülməsindən, müharibə dövründə dövlətin, silahlı və xüsusi birləşmələrin, əhalinin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə məhsulların istehsal olunması üçün qüvvələrin səfərbər olması, istehsal obyektlərinin inkişaf etdirilməsi və qorunub saxlanılmasından, səfərbərlik zamanı və müharibə dövründə silahlı və xüsusi birləşmələrin vətəndaşların hərbi uçot ixtisaslarına görə komplektləşdirilməsindən və s. ibarətdir. Lakin bununla belə müvafiq qanunun 5-ci maddəsi bununla əlaqədar yalnız icra hakimiyyəti orqanlarının müəyyən funksiyalar yerinə yetirməli olduğunu nəzərdə tutur. Bu isə NMR-ın

Konstitusiyasına uyğun deyil. Belə ki, əgər NMR-ın Konstitusiyası Ali vəzifəli şəxsin müvafiq səlahiyyətini müəyyən edirsə, bunu qanun da müvafiq həcmdə nəzərdə tutmalıdır.

18. Vətəndaşların Müddətli Hərbi Xidmətə Çağırılmasına Və Tərxis Olunmuş Hərbi Qulluqçuların Sosial Müdafiəsinin Təmin Olunmasına Yardım Edilməsi.

Vətəndaşların müddətli hərbi xidmətə çağırılması və müddətli hərbi xidmətdən tərxis olunmuş hərbi qulluqçuların sosial müdafiəsinin təmin olunması tədbirlərinin həyata keçirilməsinə yardım etmək səlahiyyəti NMR-ın Konstitusiyasında üç səbəbə görə Ali vəzifəli şəxsin yüksək statusuna uyğun səviyyədə təsbit olunmamışdır. Əvvəla ona görə ki, burada vətəndaşların müddətli hərbi xidmətdən tərxis olunmalarında iştirak öz əksini tapmamışdır. Məlum olduğu kimi hərbi xidmətə çağırış hərbi xidmətdən tərxis olunanların əvəzinə, silahlı birləşmələrin komplektliyinin pozulmaması üçün həyata keçirilir və hərbi xidmətdən tərxis təşkil olunmadan çağırış da lazımi səviyyədə təşkil oluna bilməz. İkinci uyğunsuzluq, müddətli hərbi xidmətdən tərxis olunmuş hərbi qulluqçuların sosial müdafiəsinin təmin olunması tədbirlərinin həyata keçirilməsində iştirakla bağlıdır. Bununla bağlı qeyd etmək lazımdır ki, Ali vəzifəli şəxs muxtar respublikanın rəhbəri kimi yalnız qeyd olunan şəxslərin deyil, bütün sosial qruplar üzrə vətəndaşların qanunvericiliklə müəyyən olunmuş tədbirlərinin həyata keçirilməsilə məşğul olur. Üçüncü uyğunsuzluq, Ali vəzifəli şəxsin müvafiq səlahiyyətlərinin “yardım edir” şəklində ifadəsidir. Hesab edirik ki, Ali vəzifəli şəxsin statusu onun müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsində “yardımcı” deyil, “təminatçı” kimi çıxış etməsinə əsas verir.

Qeyd olunan hər üç hal Ali vəzifəli şəxsin yüksək statusuna uyğun olmadığı kimi AR Konstitusiyasına da uyğun deyil. Çünki Ali vəzifəli şəxsin müvafiq səlahiyyəti AR Prezidentinin AR Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin I hissəsinin 26-cı bəndində təsbit olunmuş səlahiyyətinin muxtar respublikada realizəsinin əlavə təminatı kimi çıxış edir. Müvafiq normada isə AR Prezidentinin səlahiyyəti vətəndaşların müddətli hərbi xidmətə çağırılması və müddətli hərbi xidmətdə olan hərbi qulluqçuların ehtiyata buraxılması haqqında qərar qəbul etməsi şəklində təsbit olunur.

Vətəndaşların hərbi xidmətə çağırışı və hərbi xidmətdən ehtiyata buraxılması ilə bağlı məsələlər “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında” AR-ın Qanunu¹ ilə tənzimlənir. NMR ilə bağlı müddəalar Qanunun 49-51-ci maddələrində təsbit olunmuşdur. Lakin həmin müddəalarda da Ali vəzifəli şəxsin

¹ <http://e-qanun.az/framework/23021>

səlahiyyətlərinə dair heç bir norma əksini tapmır. Qeyd olunanları nəzərə alaraq, “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında” AR-ın Qanununun NMR-ın Konstitusiyasına uyğunlaşdırılmasını məqsədəuyğun hesab edirik.

19. Fövqəladə Və Hərbi Vəziyyət Rejiminin Həyata Keçirilməsinə Yardım Edilməsi, Fövqəladə Və Hərbi Vəziyyət Elan Olunmasına Dair Təklif Verilməsi.

Ali vəzifəli şəxsin AR-ın Prezidenti tərəfindən elan edilmiş fövqəladə və hərbi vəziyyət rejiminin həyata keçirilməsinə yardım etmək və NMR-də fövqəladə və hərbi vəziyyət elan olunması məsələsinə dair təklif vermək səlahiyyəti də əvvəl qeyd olunan səlahiyyət kimi öz daşıyıcısının yüksək statusuna tam cavab vermir və məhdud xarakter daşıyır. Ona görə ki, Ali vəzifəli şəxsin statusu onun muxtar respublika ərazisində fövqəladə və hərbi vəziyyət rejimini həyata keçirilməsinə “yardım” deyil, “təmin” etməyə uyğundur. Çünki muxtar dövlətin rəhbəri kimi o, müvafiq vəziyyətlərdə səlahiyyətli orqanların, o cümlədən hərbi komandanlığın fəaliyyətinə yardımçı deyil, səlahiyyətləri daxilində nəzarət və rəhbərlik edən subyekt rolunda çıxış edir və ya etməlidir.

Müvafiq səlahiyyətin NMR-ın Konstitusiyasında “AR-ın Prezidenti tərəfindən elan edilmiş fövqəladə və hərbi vəziyyət rejimi” kimi ifadə olunması da AR-ın Konstitusiyasına uyğun deyil. Belə ki, AR Konstitusiyasının 109-cu maddəsinə əsasən AR Prezidentinin “fövqəladə və hərbi vəziyyət rejimi” deyil, sadəcə “fövqəladə və hərbi vəziyyət” elan edir. Fövqəladə və hərbi vəziyyət özü mahiyyət etibarilə xüsusi hüquqi rejim olduğuna görə “rejimin rejimi” elan oluna bilməz. Digər tərəfdən “rejimin” deyil, “rejimdən irəli gələn tədbirlərin” həyata keçirilməsi mümkündür. Qeyd olunanlardan başqa, NMR-ın Konstitusiyasında “AR-ın Prezidenti tərəfindən elan olunmuş” ifadəsindən istifadə olunmasına da xüsusi ehtiyac yoxdur. Fövqəladə və hərbi vəziyyətin hansı orqan tərəfindən elan olunması qanunvericiliklə müəyyən olunmuşdur. Bu mənada NMR-ın Konstitusiyası qanunvericilik sisteminin əsası kimi xüsusi ehtiyac duyulmayan ifadələrdən maksimum azad olmalıdır.

AR-da, eləcə də onun tərkib hissəsi kimi NMR-də fövqəladə və hərbi vəziyyətlə bağlı münasibətlər AR-ın Konstitusiyası, eləcə də “Fövqəladə vəziyyət haqqında”¹ və “Hərbi vəziyyət haqqında”² AR-ın Qanunları ilə tənzimlənir. AR Konstitusiyasının 112-ci maddəsinə əsasən təbii fəlakətlər, epidemiyalar, epizootiyalar, böyük ekoloji və başqa qəzalar baş verdikdə, habelə AR-ın ərazi bütövlüyünün pozulmasına, dövlətə qarşı qiyama və ya dövlət çevrilişinə yönəldilən hərəkətlər edildikdə, zorakılıqla müşayiət olunan kütləvi iğtişaşlar yarandıqda, vətəndaşların həyatı və təhlükəsizliyi, yaxud dövlət təsisatlarının normal fəaliyyəti üçün qorxu törədən digər münaqişələr meydana gəldikdə ayrı-ayrı yerlərdə fövqəladə vəziyyət tətbiq edilir. AR Konstitusiyasının 112-ci maddəsinə əsasən isə AR ərazisinin müəyyən hissəsi faktik işğal olunduqda, xarici dövlət və ya dövlətlər AR-na müharibə elan etdikdə, AR-na qarşı real silahlı hücum təhlükəsi yarandıqda, AR-ın ərazisi blokadaya alındıqda, habelə belə blokada üçün real təhlükə olduqda AR-ın bütün ərazisində və ya ayrı-ayrı yerlərində hərbi vəziyyət elan edilir. “Hərbi vəziyyət haqqında” AR-ın Qanunu hərbi vəziyyətin elan edilməsinin əsaslarına həmçinin AR-ın müharibə elan etməsinə də əlavə edir.

“Fövqəladə vəziyyət haqqında” AR Qanununun 6-cı maddəsinə əsasən fövqəladə vəziyyətin qüvvədə olma müddəti 60 gündən artıq ola bilməz. Bu müddət ərzində fövqəladə vəziyyətin tətbiqində nəzərdə tutulan məqsədlərə nail olunmazsa, onun qüvvədə olma müddəti 60 gündən çox olmayan müddətə artırıla bilər. “Hərbi vəziyyət haqqında” AR Qanununun 3-cü maddəsinə əsasən isə hərbi vəziyyət onun tətbiq edilməsinə səbəb olan hallar aradan qaldırıldıqda və yaxud müharibə aparan dövlət və ya dövlətlərlə sülh müqaviləsi bağlandıqda ləğv edilir.

Fövqəladə və hərbi vəziyyət mahiyyət etibarilə yaranmış qeyri-ordinar vəziyyətdən çıxmaq məqsədilə zəruri olan məhdudiyətlərin tətbiqinə imkan verən xüsusi hüquqi rejimlərdir. Bu rejimlərdə konstitusion hüquq və azadlıqlar qanuna müvafiq qaydada və həddə məhdudlaşdırıla bilər. Yuxarıda adı çəkilən qanunların müvafiq olaraq 8-ci və 11-ci maddələrinə əsasən fövqəladə və ya hərbi

¹ <http://e-qanun.az/framework/6193>

² <http://e-qanun.az/framework/8984>

vəziyyət dövründə konkret şəraitin kəskinliyi nəzərə alınaraq hərəkət sərbəstliyi məhdudlaşdırıla, günün müəyyən edilmiş vaxtlarında xüsusi sənədlər olmadan müəyyən yerlərdə olmaq qadağan edilə, fəvqəladə və ya hərbi vəziyyət tətbiq edilən əraziyə, habelə hərbi əməliyyatlar bölgəsinə gediş-gəlişin xüsusi qaydaları tətbiq edilə, əhalinin hərbi əməliyyat bölgəsindən evakuasiyası, senzura tətbiq edilə, kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyəti dayandırıla, əmək və mülkiyyət hüquqları məhdudlaşdırıla, müəssisə və təşkilatların ehtiyatları səfərbərliyə alına və fəaliyyəti zəruri məhsulların istehsalına yönəldilə, ərzaq və sənaye məhsulları norma ilə buraxıla, əhalinin mülki müdafiə hazırlığı ilə əlaqədar məcburi tədbirlər həyata keçirilə, təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti dayandırıla, dövlət orqanlarına və ictimai birliklərə məxsus binalar və nəqliyyat vasitələri yoxlanıla, təhlükəsizlik baxımından zərərli hesab edilən əşyalar müvəqqəti alına, kütləvi tədbirlər keçirmək qadağan edilə, ictimai birliklərin fəaliyyəti dayandırıla, fəvqəladə və ya hərbi vəziyyət şəraitində dövlət sirri ilə işləməyə buraxılma məhdudlaşdırıla bilər və s.

Lakin elə həmin qanunlar fəvqəladə və ya hərbi vəziyyət rejimində səlahiyyətli orqanlar kimi icra hakimiyyəti orqanlarını nəzərdə tutur. NMR Konstitusiyasının Ali vəzifəli şəxsə vermiş olduğu səlahiyyətlərin həyata keçirilməsini təmin edə bilmək məqsədilə AR-ın müvafiq qanunvericiliyi NMR Konstitusiyasının tələblərinə uyğunlaşdırılmalı, sözü gedən məsələlərlə əlaqədar Ali vəzifəli şəxsin səlahiyyətləri AR-ın qanunvericiliyində öz əksini tapmalıdır.

20. Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlətçiliyinin Varisliyinin Təmin Edilməsi.

NMR Konstitusiyasının 5-ci maddəsinin IV hissəsi Ali vəzifəli şəxsin səlahiyyəti kimi olmasa da onun hüquqi statusunu müəyyənləşdirən elementlərdən birini müəyyən edir. Həmin müddəaya əsasən Ali vəzifəli şəxs NMR-ın dövlətçiliyinin varisliyini təmin edir. Dövlətin varisliyi beynəlxalq hüququn subyektləri arasında yaranmış münasibətləri tənzimləyən institutdur. Dövlətin varisliyi müəyyən beynəlxalq hüquq və vəzifələrin bir dövlətdən digərinə keçməsidir. Bu məsələlər müəyyən ərazi üzərində dövlət suverenliyi dəyişdikdə meydana çıxır. Muxtar respublika yalnız AR-ın beynəlxalq münasibətlərində təmsil olunduğuna görə, onun beynəlxalq öhdəlik və hüquqları da elə AR-ın beynəlxalq öhdəlik və hüquqlarıdır. Bununla əlaqədar AR Konstitusiyasının 8-ci maddəsinin III hissəsinə görə AR-ın tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə riayət olunmasını AR-ın Prezidenti təmin edir. Ona görə də müvafiq funksiyanın realizəsinin qanunla da tənzimlənməsi doğru olardı.

21. Fərman Və Sərəncamların Qəbul Edilməsi.

Hakimiyyət səlahiyyətli subyekt kimi Ali vəzifəli şəxs öz səlahiyyətləri daxilində normativ-hüquqi aktlar qəbul edir. NMR Konstitusiyasının 5-ci maddəsinin V hissəsi bununla bağlı nəzərdə tutur ki, Ali vəzifəli şəxs NMR-ın Konstitusiyası ilə onun səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlər üzrə fərmanlar, başqa məsələlər barəsində isə sərəncamlar qəbul edir. Qeyd etmək lazımdır ki, NMR Konstitusiyasının bu norması onun digər normalarına cavab vermir. Əvvəla ona görə ki, NMR Konstitusiyasının 5-ci maddəsinin II hissəsilə nəzərdə tutulmuş səlahiyyətlərin bir çoxunu Ali vəzifəli şəxs fərman qəbul etmədən həyata keçirir. Ona görə ki, bu səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi üçün fərman qəbul etmək mümkün deyil və ya buna ehtiyac yoxdur. Həmin səlahiyyətlərə NMR Konstitusiyasının 5-ci maddəsinin II hissəsinin 416-cı bəndlərində təsbit olunanları misal göstərmək olar. Qeyd olunan məsələlərin bir qismi (məsələn, NMR-ın ictimai və siyasi həyatının mühüm məsələləri haqqında Ali Məclisə məlumat vermək) heç bir akt qəbul etmədən, digər qismi isə (məsələn, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı yaratmaq) sərəncam qəbul etməklə həyata keçirilir. İkincisi ona görə ki, konstitusion orqan kimi Ali vəzifəli şəxsin bütün səlahiyyətləri NMR-ın Konstitusiyasında nəzərdə tutula biləcəyi və tutulduğu halda “başqa məsələlər barəsində sərəncamlar qəbul etmək” haqqında konstitusiyaya müddəaları hər hansı arqumentə əsaslanmır. Məqsəduyğun olardı ki, NMR-ın Konstitusiyası Ali vəzifəli şəxsin aktlarının fərqləndirilmə meyarlarını AR Prezidentinin aktları üçün mövcud olan meyarlar üzrə müəyyən etsin. Belə ki, AR Konstitusiyasının 113-cü maddəsinə əsasən AR-ın Prezidenti öz səlahiyyətləri daxilində ümumi qaydalar müəyyən etdikdə fərmanlar, digər hallarda isə sərəncamlar qəbul edir.

Prinsip olaraq təklif olunan yanaşmanı əsas götürən NMR Konstitusiyasının 48-ci maddəsi də Ali vəzifəli şəxsin yalnız fərmanlarını NMR-ın qanunvericilik sisteminə daxil etmişdir. Bundan əlavə, NMR Konstitusiyasının 48-ci maddəsinin II hissəsinə görə NMR-ın qanunvericilik sistemi AR-ın qanunvericilik sisteminə uyğundur. Qeyd olunanlara istinad edən NMR Konstitusiyasının 49-cu maddəsinin III hissəsinə əsasən Ali vəzifəli şəxsin fərmanları

AR-ın Konstitusiyaya və qanunlarına, NMR-ın Konstitusiyaya və qanunlarına, AR Prezidentinin fərman və sərəncamlarına, AR Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarına zidd olmamalıdır və yalnız dərc edildikdə NMR-də onların tətbiqi və icrası vətəndaşlar, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları, hüquqi şəxslər üçün məcburidir. Əvvəla, NMR Konstitusiyasının 49-cu maddəsində nəzərə alınmamışdır ki, AR Prezidentinin və AR Nazirlər Kabinetinin sərəncamları AR-ın qanunvericilik sisteminə daxil olmadığına görə Ali vəzifəli şəxsin fərmanlarının adı çəkilən sənədlərə uyğun olması vacib deyil. İkincisi, hüquqi qüvvəsinə görə AR Nazirlər Kabinetinin qərarları Ali vəzifəli şəxsin fərmanlarından daha yüksək hüquqi qüvvəyə malik deyil və buna görə Ali vəzifəli şəxsin fərmanlarının AR Nazirlər Kabinetinin qərarlarına da uyğun olması vacib sayıla bilməz. Üçüncüsü, fərmanların məcburi olduğu subyektlərin dairəsi məhdud müəyyən edilmişdir. Belə ki, vətəndaşlar bura daxil edilsələr də əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər kənar qalıb. Yaxud müvafiq fərmanlara əməl etmək mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarına məcburi sayılsa da yuxarı icra hakimiyyəti orqanı (NMR-ın Nazirlər Kabineti) üçün belə tələb nəzərdə tutulmayıb.

22. YEKUN

Hesab edirik ki, qeyd olunan halların aradan qaldırılması muxtar dövlətin rəhbəri kimi Ali vəzifəli şəxsin konstitusiyaya-hüquqi statusunun yüksəlməsinə xidmət etməklə yanaşı, eyni zamanda funksiyalarının daha real şəkildə həyata keçirilməsinə təminat yaradar. Beləliklə:

1. Ali vəzifəli şəxs tərəfindən dövlət hakimiyyəti orqanlarının qarşılıqlı fəaliyyətinin təmin etməsi üçün xüsusi hüquqi mexanizm yaradılmalıdır;
2. Ali vəzifəli şəxsin qanunu imzalamadan Ali Məclisə qaytarmaq səlahiyyəti nəzərdə tutulmalıdır;
3. Ali vəzifəli şəxs NMR Nazirlər Kabinetinin tərkibini formalaşdırmaq və ondan hesabat tələb etmək səlahiyyəti ilə təmin edilməlidir;
4. Ali vəzifəli şəxsin təmsilçiliklə bağlı səlahiyyəti qanunvericilikdə də öz əksini tapmalıdır və təmsilçiliyin həyata keçirilməsindəki məhdudluğu aradan qaldırılmalıdır;
5. Ali vəzifəli şəxsin təkliflərinin NMR prokurorunun vəzifədən azad olunması halında da nəzərə alınması qanunvericilikdə əksini tapmalıdır;
6. Ali vəzifəli şəxsin vətəndaşlıqla əlaqədar səlahiyyətləri qanunvericilikdə konkret və reallığa uyğun şəkildə əksini tapmalıdır;
7. Ali vəzifəli şəxsin əfv sahəsində səlahiyyətinin həyata keçirilməsinin hüquqi mexanizmi müəyyən edilməlidir;
8. Ali vəzifəli şəxs tərəfindən verilən fəxri adların sahibləri digər fəxri ad sahibləri ilə eyni hüquqlardan istifadə haqqına malik olmalıdırlar;
9. Ali vəzifəli şəxsin hərbi doktrinanı həyata keçirməsi ilə bağlı səlahiyyətləri qanunvericilikdə daha dəqiq ifadə olunmalı və Silahlı Qüvvələrlə yanaşı digər hərbi birləşmə komandan heyətlərinin də haqqında təklif vermək səlahiyyəti nəzərdə tutulmalıdır;
10. Ali vəzifəli şəxsin ümumi və qismən səfərbərliyin həyata keçirilməsini təmin etməsi səlahiyyəti qanunvericilikdə nəzərdə tutulmalı, həmçinin səfərbərlik hazırlığına da şamil edilməlidir;

11. Ali vəzifəli şəxsin vətəndaşların müddətli hərbi xidmətə çağırılmasına və tərxis olunmuş hərbi qulluqçuların sosial müdafiəsinin təmin olunmasına yardım etməsi səlahiyyəti onun yüksək statusuna uyğunlaşdırılmalıdır;
12. Ali vəzifəli şəxsin fəvqəladə və hərbi vəziyyət rejiminin həyata keçirilməsinə yardım etməsi, fəvqəladə və hərbi vəziyyət elan olunmasına dair təklif verməsi səlahiyyəti onun yüksək statusuna uyğunlaşdırılmalı və bu səlahiyyətin həyata keçirilmə mexanizmi müəyyən edilməlidir;
13. Ali vəzifəli şəxsin NMR dövlətçiliyinin varisliyini təmin etməsi səlahiyyətinin həyata keçirilmə yolları qanunvericiliklə tənzimlənməlidir;
14. Ali vəzifəli şəxsin qəbul etdiyi aktların xarakterinə əsasən fərqləri, həmçinin hansı orqan və şəxslər üçün məcburi olduğu dəqiq müəyyən edilməlidir.

MƏNBƏLƏR

<http://dmfa.nakhchivan.az/page.php?lang=az&page=00010101>

<http://dmfa.nakhchivan.az/page.php?lang=az&page=00010102>

<http://e-qanun.az/framework/10850>

<http://e-qanun.az/framework/1755>

<http://e-qanun.az/framework/23021>

<http://e-qanun.az/framework/3187>

<http://e-qanun.az/framework/3933>

<http://e-qanun.az/framework/5317>

<http://e-qanun.az/framework/5455>

<http://e-qanun.az/framework/6193>

<http://e-qanun.az/framework/897>

<http://e-qanun.az/framework/8984>

<http://e-qanun.az/framework/9460>